

A MŰVELT, UDVARIAS ÚR

Évtizedeken át semmivel sem történt annyi visszaélés, mint az úriember fogalmával. Pedig ez nagy szó, éppen napjainkban, amikor a jelszavak élete versenyre kelhet a tiszavirággal és majdnem minden tisztelt, becsült fogalom mögé igyekeztek egyesek több vagy kevesebb sikerrel elrejtetni saját, nem mindig teljesen jogos igényeiket is. Szerencsére, az úriembség egyre kevesebb pozitív haszonnal jár, sőt néha szinte gyanús tulajdonság. Így mégis tisztult a helyzet egy kicsit. Csak az igyekezett ennek a névnek megfelelően viselkedni, akiben megvolt az a bizonyos *belső előkelőségre* való hajlam, ami megkívánta a jó modort, udvarias-ságot és mások tiszteletbentartását. Elmaradtak a külsőségek minden áron való maj mólói közül azok, akiknek ezek az életformák nem feleltek meg teljesen — és nagy általánosságban már nem kötik az úriember felismerését sem ahoz, hogy kizárólag velszi herceg módjára köti-e nyakkendőjét, sem ahoz, hogy vele úszik-e az éppen divatos viselkedési és modorossági áramlatokkal.

A *veleszaladók*« (hirtelen nincs jobb szó az annyira kifejező német *Mitlaeufer-re*) aranykorának leáldozása bizonyos előnyökkel is jár. Csen-

desedik a széles társadalmi rétegekben az az ösztönös, mélyen gyökerező megvetés, amit nem az úriemberség, hanem az *úrhatnámság* váltott ki. Kopik sok előítélet. Egyre kevesebbet emlegetik azt a bizonyos mérges és gúnyos hármasszabályt: *úr nem fizet, nem siet és nem csodálkozik*. Foszlik a mérges legendák sora, amely vad ivászatok és végtelenbe nyúló kártyacsaták, lóversenybotránnyok és asszonyiszöktetések gyenge virtusaiban akarta felfedezni az »úr« fogalmának szükségképeni velejáróit. És — nem utolsó sorban kell hálával említeni ezt a körülményt — egyre ritkábban bukkan fel a középeurópai társadalmak speciális rákfeneje, az ifjú »*jampec*«, aki kizárólag a rossz külsőségek utánzásával, a hibák oktalán, elnagyolt majmolásával időnként, még nem is olyan régen, minden jóízű férfi és nő számára elviselhetetlenné tette bizonyos nyilvános helyeken a megjelenést.

Kiküszöbölődik a felszínesség

Ha valaki arra a hálátlan feladatra vállalkoznék, hogy meg akarná határozni: milyen az igazi úriember, ki az igazi úr, hamarosan kellemtelen tapasztalatokra tenne szert. Először is alkalmazkodnia kellene bizonyos konzervatív rendőrségek sokat támadott nyomozási módszeréhez: *a kiküszöbölés elvét* kellene alkalmaznia. A konzervatív iskola detektívje a gyanúsítottak csoportjából úgy emeli ki a tettetést, hogy sorra kiküszöböli mindazokat, akik egyik vagy másik oknál fogva nem lehetnek azok. Az úriemberség fogalmának kutatója szintén a negatív módszer mellé volna kénytelen szegődni, mondván: aki képes arra,

hogy ezt ezt és emezt megtegye, így, úgy és amúgy viselkedjék, nem lehet igazi úriember.

Első pillanatra úgy látszik, mintha ez a módszer, összes következményeivel együtt, tisztán tagadó tulajdonságok csoportjává akarná lefokozni az igazi úr helyes viselkedésének és magatartásának szabályait. Nem egészen így áll a helyzet. Annak ellenére, hogy az igazi úriemberre éppen azok a kötetmek állnak ma is, amelyek kétezer év előtt, amikor mindenki, aki elérte a műveltség bizonyos fokát, ismerte, ha nem is mindig tartotta meg a szabályt: *honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere*, azaz: *tisztessen élni, senkinek nem ártani, mindenkinek megadni azt, ami illeti* — ezernyi olyan külsőség változott meg, aminek elmaradása kétségtelenül a haladás jele és arra vall, hogy a művelt emberiség felfogása egyre jobban halad a belső értékek felismerése és megbecsülése felé. Ez egyszersmind azt is jelentené, hogy háttérbe szorul minden, ami csak a felszínen látható — de hát azzal a gyakorlati életből valamennyien tisztában vagyunk, hogy semmiféle elv nem érvényesülhet a maga teljes tisztaságában, ha már arra kerül a sor, hogy alkalmazni is kell.

Egy bizonyos: vannak bizonyos viselkedési, gondolkodási, magatartási hibák, amiket művelt, udvarias ember nem követhet el. Ha mégis beleesik valamelyikbe, vagy a műveltség, vagy az udvariasság oldalán vannak olyan hiányosságok, amiknek pótlására neki magának van a legsürgősebb szüksége.

Mi a Jó megjelenés?

A külső megjelenés fontosságát csak az szokta tagadni, akitől a sors is megtagadta annak lehető-

ségét, hogy megfeleljen az ezen a téren felállított szabályoknak. A jó megjelenés nem feltétlenül és csak azért szükséges, mert korunk levegőjében még mindig kelletténél több hiúság-bacillus nyüzsög, hanem bizonyos fokig az udvariasságnak is egyik formája. Fel kell tételezni embertársainkról, hogy maguk is tisztában vannak azzal, mi illik, mi nem, mi helyes, mi helytelen, mi szép, csinos, kellemes és mi mindennek az ellentéte. Ha pedig ezt feltételezzük, akkor nem csak szépérzékük, hanem belső meggyőződésük ellen is vétket követünk el minden olyan kirívó hibával, ami ellentétben áll az általános felfogással.

Kétségtelen, hogy vannak nagy szellemek, hatalmas egyéniségek, akik magasan felette állnak ezeknek a szabályoknak. Hiba és rövidlátás volna tagadni, hogy éppen ezeknek az embereknek adatott meg a viselkedés irányításának szabályozása is, ami más szavakkal annyit jelent, hogy éppen a belőlük kisugárzó személyi energia és vonzóerő szab törvényt az utánzásra mindig annyira hajlamos tömegeknek. Csakhogy rendkívüli hiba volna azt képzelní, hogy ilyen jelentékeny egyéniségek tucatszámra akadnak. Egy-egy évszázadban, még ha az olyan mozgalmas is, mint a második harmadába alig-alig belépett huszadik század, legfeljebb egy-két ilyen ember bukkan fel és aki azt képzeli magáról, hogy szintén maga alkothatja saját szabályait, már el is követte az első és talán legnagyobb hibát a műveltség és udvariasság ellen.

Olyannak lenni, mint a többiek: nem mindenki számára csábító dolog. Legtöbben, ha ezt vetnék a szemükre, riadtan tiltakoznának is minden hasonló beállítás ellen. Pedig hát mégis azt kell

tapasztalni, — csupán egyetlen, kiragadott példáról van szó, de ékesen beszél — hogy az utánzási hajlam azonossága a legtöbb emberben egyformán is működik és a velszi herceg ruháinak, ingeinek, nyakendőjének, cipőjének színét, anyagát, szabását, Összeállítását viharos gyorsasággal kezdik követni. Valljuk be: ez nem hiba. Viszont az a tény, hogy senki nem meri bevallani: »igenis, utánzóm«, már arra vall, hogy az őszinteségnek egyéb tereken is tapasztalható hiánya mellett még az önkritikának bizonyos minimális mértéke is hiányzik éppen azokból az emberekből, akiknek a legfontosabb, hogy mindig a kor színvonalán maradjanak.

Feltűnés nélkül

A kor színvonala...

Erről is lehetne beszélgetni.

Helyesen cselekszik az az úriember, aki viselkedésében, megjelenésében, ruházatában, magatartásában nem törekszik arra, hogy elüssön az elfogadott és éppen divatban lévő szabályoktól. Az angol vezérkar hírszerző iskolájában, ahonnan a világhírű és méltán megcsodált brit titkos szolgálat, az *Intelligence Service* legjobb emberei szoktak kikerülni, azt tanítják, hogy annak a hírszerzőnek, aki külföldön dolgozik, első gondja legyen, hogy ruháját, kalapját, cipőjét, fehérneműjét ott szerezze be, ahol éppen tartózkodik. Ez többet ér minden áruhánál és bonyolult eszközök-nél sokkal jobban biztosítja azt, hogy az illető bele tud olvadni az ottani társadalom tömegeibe.

Ez a beleolvadás, a szabályok követése, a divatok — persze nem a *divattúlzások* — elfogadása jellemzi az úriember külső megjelenését és visel-

kedését. Az a korszak, amelyben való életre ítéltünk, különben sem kedvez pillanatnyilag az egyéniségek túltengésének. A kollektív eszme, az egyén alárendeltségének tudata a legeltérőbb formákban, de teljes bizonyossággal megtalálható a jobb- és baloldali túlzó áramlatokban éppen úgy, mint a polgári demokráciák társadalmában. Itt most még harmadik sorban sem célzunk politikai viszonyokra. Nem, sokkal inkább annak megállapítására szorítkozunk, amit mindenkinek tudomásul kell venni, hogy ezek az eszmei és hangulati áramlatok ellenállhatatlan erővel befolyásolják a társas érintkezés formáit és megszabják azokat a kereteket, amelyek között kellemes és tanácsos mozogni.

Bizonyos, hogy ha valaki a múlt század harmincas éveinek francia divatjában menne végig napsütéses őszi vagy tavaszi délelőttön a Dunapart sétálóiban között, a feltűnés, amit keltene, nem volna nagyobb, mint amit ugyanakkor egy ott sétáló »szendvics-ember« okozna, aki két plakát közé szorítva hirdeti a legjobb cipőkrém vagy egy új szépségápoló szer előnyeit, nem is gondolva arra, hogy az angoloktól átvett elnevezés mögött milyen romantikus és igazi szigetországbeli történet húzódik meg; hogy nevét nem a *Sandwich szigetektől*, hanem attól a nagy kártyás angol főúrtól, *Sandwich lordtól* nyerte, aki még az étkezés idejére sem volt hajlandó otthagyni a zöld posztót, hanem a klub komornyikjával két szelet kenyér közé tételt egy darab húst... Mondom, ez a francia viselet mindenki számára azt jelentené, hogy valami célzatos furcsaság áll előtte: reklám, álarcosbál elkésett mulatója vagy egy éppen folyó filmfelvétel egyik szereplője. Ám milyen más szem-

mel néznék azt az embert, aki a háború előtti divatot vinné sétálni! Nem csak biztosan utána fordulna mindenki, hanem — példát is látni rá — az arcokon megjelenne annak a meggyőződésnek kifejezése is, hogy itt egy letört nagyságról van szó, aki a központból, ahol valaha megvetette a lábát, akarata ellenére kisodródott a társadalom külvárosába és ezt még nem hajlandó illő szerénységgel tudomásul venni.

Olyannak kell lenni, mint a többiek. Elismerjük, ez a szabály nem hízeleg a túltengő egyéniségben szenvedőknek, pedig a mélyén nagyon komoly igazság húzódik meg. Nem az a fontos, hogy az ember a külsejével tűnjön fel, sőt ellenkezőleg. Az igazi úr el is hártja magától az olcsó feltűnésnek, sőt az olcsó sikernek ezeket az eszközeit, hanem sokkal inkább arra törekszik, hogy saját személyiségének jó tulajdonságaival érdemelje ki ott, ahol ez a vágya, a megkülönböztetést,

A helyes öltözködés

A merev szabályok és formák különben nagyjából elveszítették régi jelentőségüket. Ma már nem szólják meg azt, aki nem zsakettben megy délelőtti esküvőre, bár a frakk túlzott használata azokban, akik jártak külföldön, mosolyt kelt és olyanfajta emlékeket ébreszt, hogy például Franciaországban csak a kamara elnöke visel — hivatalos kötelességből — frakkot az ülésteremben, rajta kívül legfeljebb a városháza altisztjein látni ezt a ruhadarabot nappal, Angliában pedig a délelőtti frakk biztos jele annak, hogy viselője erősen másnapos. Nem tekintik hibának, ha valaki fekete kabáthoz Csíkos nadrágot vagy fekete nadrágot vesz fel,

mert ebben a tekintetben például minden három-négy esztendőben változik a mértékadónak elismert diplomáciai testület felfogása és szokása is. Nem ragaszkodnak mereven ahhoz, hogy széles csíkos nyakkendőt, amelynek a divatszakértők felfogása szerint sport-jellege van, csak délelőtt illik viselni, de azért este, fürdőhelyektől eltekintve, mindenki szívesebben látja a sötét ruhát és a kis mintájú vagy sima nyakkendőket. Nem okoz kínos feltűnést, ha valaki már délután felveszi a szmokingot, amit a merev szabály szerint öt óra előtt még a szekrényből sem szabad kiemelni, viszont mindenki természetesnek találja, hogy akit időbeosztása erre kényszerít, az felöltője alatt egy sállal takarja el a nyakát és így eltünteti a különbséget, ami a többiektől elválasztja. Senki sem kérdezi meg attól, aki a városban térdnadrágot hord, hogy a lovardából vagy a golfpályáról jön-e, mert az ilyenfajta érdeklődés nem divat, de azért a vidéknek és a sportoknak ezt a tipikus ruhadarabját kellő ok nélkül felvenni megint csak az alapszabály ellen elkövetett hiba. Senki nem szólt egy szót sem — ezernyi köszönő és beszélgető ismerőse közül — annak a kiváló és ismert jelességnek, aki vidéki birtokáról autón jött be a városba és csizmában sétált a déli korzón, de mindenki érezte, ha szavakba nem is foglalta, hogy a rámás csizma lóháton, az ugaron és a népdalban van a helyén, adott esetben pedig csak modorosságot jelentett.

Kevesebbet kérdezni!

Az öltözködésbeli egyszerűség, feltűnéskerülés éppen olyan követelménye a jó modornak, más

szóval udvariasságnak, mint ahogy egyre jobban tért hódít — bizonyára a nyomott gazdasági viszonyok hatása alatt — az a meggyőződés is, hogy nem nagyon belső barátoktól nem illik hogylétükről és anyagi helyzetükről érdeklődni. Sohasem lehet tudni, hogy éppen az adott pillanatban nem bántó-e, nem sértő és fájdalmas-e ez a kérdés. Amerikában például csak nagyon bizalmas és gyakran találkozó barátok engedhetik meg maguknak azt, hogy a férj illetve feleség hogyléte felől érdeklődjenek, mert a gyakori válások és még gyakoribb botrányok azokban a társadalmi rétegekben, amelyek még nem jutottak el a mosolygó cinizmusnak bizonyos magaslatára (vagy mélységébe?), kínos helyzeteket idézhetnek elő. Nálunk még távolról sem tartunk itt, de már senki sem tekinti az udvariasság elleni vétségnek, ha valaki elhagyja a búcsúzásból azokat az amúgy is teljesen üresen kongó frázisokat, amelyekből a komolyság utolsó paránya is régen kikopott:

— Kézcsókjaim önagyságának ...

Mindenki tudja, hogy ezeket az üzent kézcsókokat nem szokás átadni, mert a férfi, mire önagysága val találkozik, már régen el is felejtette azt, akitől az üzenet származik, ha viszont kedves embere, akkor úgyis meg fogja említeni a találkozást, minden külön »kézcsókjaim« nélkül.

»Kézcsókom«

»Kedves egészségére«

A kézcsók egyébként is egészen külön fejezet.

Harminc esztendővel ezelőtt — a dátum azért fontos, mert akkoriban a szigetország még sokkal

kevesebbet érintkezett a kontinenssel, mint manapság, amikor az utazási irodák az üzletek, műhelyek és gyárak alkalmazottait is ezrével hordják errefelé — egy kiválóan nevelt, igen intelligens magyar fiatalember családjának angol barátaihoz utazott ki Londonba. Megérkezése után, úgy, amint idehaza is tette volna, illendően kezét csókolt a ház asszonyának. Botrány csak azért nem lett a dologból, mert a rosszhiszeműség nem angol szokás és így róla sem tételezték fel, hogy botrányt akart volna okozni. Mindössze, a nagy és meglehetősen kínos meglepetés elmúltával, megmagyarázták neki:

— Kedves fiatalember, ha egy angol hölgynek kezét csókol, akkor nyugodtan megcsókolhatja az arcát vagy a száját is, a kettőnek pontosan ugyanaz a jelentősége.

Ma már a britek is tudják, hogy a kontinens egyes országaiban még mindig kiirthatatlanul dül ez a járvány és már nem botránkoznak meg rajta, bár titokban kicsit ez is hozzájárul annak a meggyőződésüknek megerősítéséhez, amit csak udvariasságból nem mondanak ki hangosan, hogy ez is egyik folyománya a »kontinentális« alsóbbrendűségnek. A nemrég olyan híres kuplészöveg: *»It's Continental«* — »Ez kontinensi dolog« — távolról sem minden vonatkozásban dicsérő megállapítás.

A kézcsók meg a vacsora utáni sorozatos *»kedves egészségére kívánom«* üdvözlések sorozata egyik legprimitívebb része a Közép-Európában bizonyos társadalmi rétegekben még létező szokásoknak. Senki nem vét az udvariasság ellen, ha a nem nagyon koros hölgyekkel egyszerűen kezét fog, kezét pedig csak akkor csókol, ha a nő mozdulatán érzi, hogy az azt elvárja tőle. Ilyenkor azonban el

kell kerülni — nem szerelmesek között — még a látszatát is annak, hogy tényleg csókról volna szó. Tehát: súlyos véték a kellemes modor ellen a tele szájjal odacuppantott puszi csakúgy, mint ügyetlenségnek számít az is, ha a kézcsókot a kéz fejére helyezik el az ujjak helyett. Kesztyűs kezét — ha csak nem királyné vagy főhercegnő keze — soha nem csókolunk meg. Őszi, téli uccai találkozás esetén viszont, ha a hölgy mozdulata kívánja, nem hiba, ha — színpadi nyelven szólva — »markírozuk« a dolgot, tehát csak odahajolunk a kesztyű fölé, anélkül hogy ajkunkkal érintenők.

Meghajlás és kézfogás

Ha már egyáltalán hajlandók vagyunk elismerni a kézcsóknak mint csökevénynek létjogosultságát, akkor ne felejtkezzünk meg egy olyan dologról, ami könnyen nevetségessé tehet és udvariatlan színben tüntethet fel minden férfit éppen olyankor, amikor a legudvariasabb akar lenni. A köszöntésnek ez a módja hódolatot akar kifejezni, tehát alapjában véve nemcsak köszönés, hanem annál valamivel több. A hódolatnak ősidők óta, amióta a térdreborulás kiment a divatból, egy félreismerhetetlen jele van: a mély meghajlás. Így talán minden további magyarázat nélkül is meg lehet érteni, hogy miért csúnya illemhiba az, amit olyan gyakran látunk még a jobb körökhöz tartozó férfiaknál is, hogy tudniillik a kézcsókot nem úgy hajtják végre, hogy ráhajolnak a nő kezére, hanem ellenkezőleg: a nő kezét emelik, sőt rántják fel saját szájuk magasságába, miközben az így üdvözlőnek szemébe néznek. Ez, enyhén szólva, bizal-

maskodás és mint ilyen, sértés. Koccintásnál illik a másik fél szemébe nézni, nem pedig kézcsóknál...

Különben is: a kézcsók a ma bevett udvariasági szabályok szerint csak azonos társadalmi osztályok tagjai között, különös alkalmakkor és idősebb hölgyekkel szemben divatos, ha figyelmen kívül hagyjuk a köszönetet, hálát kifejező mozdulatokat és azt, hogy a magyar nép a papnak is kezet szokott csókolni. Nem illik azonban magasabb társadalmi kategóriába tartozó, tehát előkelőbb hölgynek felszólítás nélkül kezet csókolni, még akkor sem, ha az illető a nagyanyánk lehetne. Külön felszólítás alatt természetesen nem szavak értendők, hanem az a bizonyos félreérthetetlen mozdulat, amivel a hölgy keze kicsit mozdul, kicsit emelkedik a kezünkben. Hogy ezt a könnyed mozdulatot egyáltalában észre lehessen venni, annak egyik feltétele — többek között — az is, hogy sohase fogjuk marokra a nekünk nyújtott kezet, hanem könnyedén tartsuk.

A kézfogás, mint másik rendkívül elterjedt, teljesen felesleges és oktalan köszöntési mód idővel kétségtelenül kimegy a divatból. Egyre többen idézik annak a kiváló japán írónak finoman gúnyos mondását, aki európai utazásáról hazatérve, megírta, hogy errefelé az emberek kilencven százaléka-nak nyilván az orvostudomány a mestersége, mert amint ismerőssel találkozik, megfogja a kezét és hogyléte iránt érdeklődik. Amíg azonban a kézfogás divatozik, két dologra kell vigyáznunk. Az egyik az, hogy korban, társadalmi vagy éppen hivatali állásban felettünk levőnek soha ne nyújtsunk előre kezet, illetve el se kezdjük azt a mozdulatot, ami a másikat vagy kézfogásra, vagy tüntető félrenézésre kényszeríti, a másik pedig az, hogy a

szembenálló fél kezét *fogjuk* és *necsak érintsük*. Nincs kellemetlenebb érzés, mintha az ember petyhüdt, lazán lógó ujjakat kap a kezébe, amelyekből hiányzik az élet energiájának minden jele. Ami persze nem jelenti azt, hogy eróművészi mutatványokat végezzünk és a másiktól, különösen ha gyűrűt is hord, előbb fájdalmas felszisszenést, majd félszeg »nem baj, nem történt semmi« kiáltást csaljunk ki.

Nem okvetlen kell mindent tudni

A határozottság, a túlzás nélkül való, de céltudatos viselkedés ugyancsak olyan formája az udvariasságnak, amit mostanában szeretnek elhanyagolni. A művelt ember fellépése bizonyos biztonságot sugároz, ami azonban soha át nem lépi a kellő határt és nem csap át a bántó önhittségbe. A felvetett kérdésekhez nem kell feltétlenül hozzászólni egyenes kérdés nélkül és senkinek sem kell szégyenkezni, ha valamire az igazságnak megfelelően csak azzal tud válaszolni:

— Nem tudom, nem értek hozzá.

Az emberi tudás területei ma már annyira kiszélesedtek, az egyes mesterségeken belül annyi új tudományág és annyi új részlet bontakozott ki, hogy az emberi agyvelő még akkor sem lehetne mindennel tisztában, ha legzsengőbb ifjúságától kezdve soha egy pillanatig nem foglalkozna mással, mint ismeretek gyűjtésével. Capillária királynője nagyon helyesen tette fel a kérdést, amikor a tengeralatti utazó az emberi tudományt egyre emelkedő piramishoz hasonlította előtte, hogy ha

a piramis egyre nő, hogyan kapaszkodhatnak fel a esőbben születettek a csúcsára? A válasz: *sehogy*.

Olyan ember, aki mindent tud, nincsen, ha valaki nem ért valamihez, sokkal kevésbé kerül kellemetlen helyzetbe, ha ezt mingyárt az elején bevallja, mint hogyha ügyeskedéssel és szócsavarással igyekszik egy darabig ezt a hiányosságát leplezni.

Amint nem kell mindenhez hozzászólni, ugyanúgy teljesen felesleges a szerénységet túlzásba vinni. Amit az ember jól tud, amihez mesterségénél fogva ért, amit megbízható forrásból hallott vagy magántanulmányai során tudott meg, azt nyugodtan elmondhatja. A műveltséghez és az udvariassághoz egyaránt hozzátartozik az is, hogy a másik véleményét akkor is meg kell hallgatni, ha az a legkevésbé sem egyezik a miénkkel és hogy a véleménykülönbségből származó vitának soha nem szabad társaságban személyes térre átcsapni. A nagy gúnyolódók, a nagy csipkedők, a mások terhére humorizálók rendszerint nem nagyon népszerűek és ugyancsak rendszerint nem bírják el, hogy ők maguk is személyes gyengeségeikben kapják a kritikát. Ennek megelőzésére a legjobb módszernek eddig az bizonyult, ha az ember legyőzi magában az önmagáért való, amúgy is egészségtelen és oktalan szégyenkezést, tudomásul veszi, hogy hol nyújt támadási felületet és ha már azt látja, hogy a beszélgetés hangja erre a kritikai térre csap át, inkább előzze meg öngúnnal a többiekét; ez a módszer rendszeren arra is jó, hogy elvegye esetleges későbbi megjegyzéseinek élet.

Beszéd vagy csevegés

A társalgás művészete, sajnos, csak keveseknek jutott osztályrészül. Minden városnak, minden

társadalmi körnek megvannak a híres csevegői és szinte minden évszázadnak akad egy-egy híres »causeur«-je, akiről sokáig mesélik anekdotákba gyűjtött híres mondásai történetét. Hogy ezek nem mindig hitelesek, semmiesetre sem baj: elegendő, ha a történet, éppen úgy, mint maga a csevegés, jellemzően fejez ki egy véleményt, vagy megvilágít egy-egy helyzetet, egy-egy figurát.

A kellemes csevegővel semmiesetre sem szabad összetéveszteni azt az embert, aki vicceket mesél. Amint a pompás causeur a kifinomult kultúrának jelentéktelensége mellett is pompás virága, ugyanúgy riasztó és rendesen fárasztó jelenség az az ember, aki viccekkel traktálja kényszerű hallgatóságát. A legkevesebb hallgatóban van annyi bátorság, hogy az ilyen nekivadult viccmondót elhallgattassa, pedig minden korszaknak megvannak a maga népszerű tréfái, amelyek éppen annyira köztudattá váltak, mint a nyelv szókincse és így egyszerű, minden célzás vagy találó alkalmazás nélküli felvonultatásuk éppen olyan szellemes foglalkozás, mint ha valaki a nagy nyelvtörténeti szótárt olvasná fel, betűrendben. Az igazi csevegő csak annyiban és csak annyit merít mások szellemi kincsestárából, amennyit az adott helyzet megkíván és akkor is inkább bizonyos adott helyzetek azonosságát emeli ki, húzza alá, hangsúlyozza azzal, hogy ismert történetekre céloz. Az igazi causeur még ennél is tovább megy egy lépéssel: arról lehet felismerni, hogy a történetet, a szójátékot átalakítja, alkalmazza, elferdíti, átformálja, úgy játszik vele, mint minden más művész szórakozik saját művészetének anyagával és végül, szinte a szellemi játék folyamánként, önkéntelenül, a teremtő erő öntudatlanságával, pillanatnyi ihlettel jut el

mulattató, szellemes, találó, jellemző megjegyzéseihez.

Csevegőnek születni kell: olyan tulajdonság ez, ami sok mást pótol, de amit megtanulni nem lehet. Azt viszont mindenki elbíráhatja egy parányi kis önkritikával, hogy ezek közé a született szerencsések közé tartozik-e — és ha nem, sokkal kevesebb hibát követ el hallgatásával, mintha vicceket mesélne, hallgatóinak komoly rémületére.

Idegen tollak, idegen szavak

A beszélgetés során alig lehet elkerülni az idézést. Nagyon sok olyan helyzet, vélemény, adottság kerül felszínre, amivel kapcsolatban az embernek eszébe jut egy és más, amit hallott, látott, olvasott. Komoly hiba és sok félreértésre, ferde helyzetre ad alkalmat, ha ezekben az esetekben nem vagyunk őszinték. Ne igyekezzünk idegen tollakkal ékeskedni és ha idézünk, lehetőleg találjuk meg az alkalmat arra, hogy mondásunk *idézet-jellegét* kiemeljük, akár azzal, hogy hangsúlyban idézőjelbe tesszük a szavakat, akár azzal, hogy megnevezzük a szerzőt. A társalgás szempontjából nem kisebb érdem jól emlékezni és jól alkalmazni, mint kitalálni. Ezzel elejét vesszük annak, hogy a minden emberi közösségben jelen levő *Kaján* egyszerre csak lecsapjon ránk és szellemi orzást igyekezzék ránk sütni.

Persze a helyes alkalmazás ezen a téren is éppen olyan döntő, mint ahogy idegen kifejezéseket is csak akkor szabad beszédünkbe keverni, ha jelentőségükkel teljesen és minden vonalon tisztában vagyunk. Nincs kínosabb, elmondónak és hallgató-

nak egyaránt, mint a rosszul vagy rosszkor használt idegen kifejezés, ami egyszerre hideg zuhany a beszélgetők nyakába.

Riadjunk meg jó előre a bécsi humor híres figurájának, *Pollack von Parnegg* asszonynak sorsától, akit egy világrész nevetett ki, amiért állítólag így szólt a tervezőhöz, aki új palotáját rendezte be:

— Tanár úr, csak a következő négy stílust alkalmazza: a *miedermayert*, a *tarokkot*, a *vámpírt* és a *rekoneszanszot*.

Általában nemcsak a nyelvtisztaság érdekében, de saját szókincsünk bővítéséért is érdemes annyi fáradságot venni, hogy az ember lehetőleg megkeresi az idegen szavak magyar kifejezését. Az elmúlt évtizedek alatt a magyar nyelv irodalomban is, köznapi beszédben is annyira bővült, annyira hajlékonyra és kifejezővé vált, hogy mindent el lehet rajta mondani, még a legbonyolultabbnak látszó technikai vagy szakkérdéseket is. Így legalább mentesek maradunk a szavakban való tévedés kínos eshetőségétől és nem kell azt éreznünk, hogy a hátunk mögött mosolyognak rajtunk. Általában bánjunk csínjában az idegen szavakkal. Minden nyelv természetéhez tartozik, hogy vannak olyan szavai, amelyeket nem lehet teljes pontossággal visszaadni más nyelven; még az olyan hatalmas nyelv is, mint az angol, erre a kifejezésre, hogy *Vegyes*«, kénytelen volt a francia »*fiancé*« szót kölcsönkérni. Ha tehát valaminek az idegen neve jut hamarabb eszünkbe, ne mondjuk ki azonnal és gondolkodás nélkül: úgy sem érünk vele célt. Hallgatóink legnagyobb része, hacsak nem közös szakmánk dolgairól van szó, nem értékelheti azt a parányi árnyalatot, amennyivel az idegen kifejezés többet vagy kevesebbet mond, mint a hozzá leg-

közelebb álló magyar, mi magunk pedig — talán nem is minden ok nélkül — abba a gyanúba esünk, hogy nagyképűek vagyunk.

És a nagyképűség olyan tulajdonság, ami *»több mint vétek, mert hiba«*. Művelt ember, udvarias ember úgy kerüli, mint az ördög a tömjénfüstöt. Milyen is hát az igazi művelt, udvarias ember?

Mindenkinek saját magának kell a legjobban tudni. Az emberek értékelése aszerint változik, hogy ki mond róluk véleményt, mindenki mindenkit más és más szempontok szerint ítél meg. A határozott, jelentékeny egyéniségek hiába próbálják meg, hogy beleilleszkedjenek a szabályok kereteibe, de azok, akiből nem tör ki mindent elsöprő erővel a saját szempont és saját vélemény, helyesen teszik, ha alkalmazkodnak ahoz, amit általánosságban jónak fogadtak el.

A társadalmi illem olyan keret, amit egy bizonyos műveltségi fok szegez szembe az egyénnel: vagy férj el benne, vagy legyen elég erőd arjod, hogy széttörd.

De a keretből csak kidagadni, kilógni: csúnya látvány.

